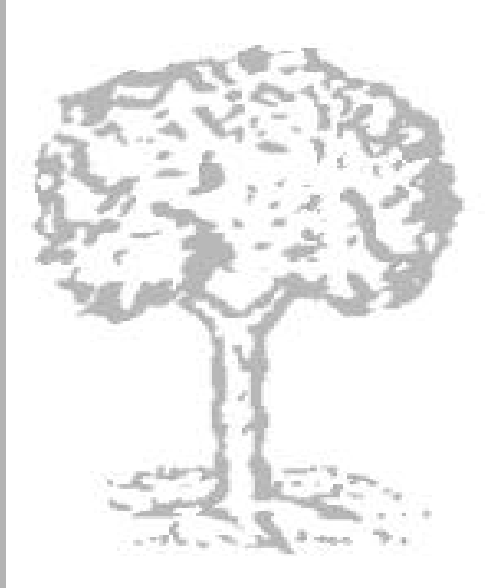

ikaslearen liburua

Sortu eta bizi

I g a r a

EGILEAK:

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Egaña (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Kudeaketa:	Joanba Bergara (HABEko Prestakuntza arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Esther Isasa (HABEko teknikaria) Eskarne Lopetegi (HABEko teknikaria)
Partehartzaileak:	Aitor Sangroniz (Ulibarri Euskaltegiko idazkari akademikoa) Mikel Rabanal (Ulibarri Euskaltegiko irakaslea)
Euskararen zuzenketa:	Boni Urkizu (HABEko teknikaria)
Diseinua eta maketazioa:	Olaia Ubeda Gemma Sarasua (HABEko idazkaria)

HABE Erakundeak eskerrak ematen dizkio Ulibarri Euskaltegiari materialgintza proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duen borondateagatik.

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako.

Administrazio-lanerako oinarritzko euskara ikastaroa, HAAE-IVAP 64 eta 67. orr.

Mari Treku Mattin, nere gizona Auspoa, 158. Zenb.

Ezeiza, J. Esalditik testura (Euskaraz trebatzen) GAIK argitaldaria 124-132. orr.

Amerika eta euskaldunak: Urrearen irrika. ETB

Ispiluan: Luis Irizar sukaldariarekin elkarriketa. ETB

Berriketa gutxi: Maider Egussek Harkaitz Canori. ETB

Cano, H. Radiobiografiak Enbido txikira. Elkar

1. Sarrera

1 . Lan-egitasmoa	4.or.
2 . Ikastunitatearen ibilbidea	4-5.orr.

2. Sekuentziak

A Sekuentzia

1 . jarduera: Lan-bila	6.or.
2 . jarduera: Nor dugu?	7.or.

B Sekuentzia

3 . jarduera: Mattin, nire gizona	8.or.
4 . jarduera: Hautzaroan nolako, helduaroan halako	9-11.orr.

C Sekuentzia

5 . jarduera: Urrearen irrika	12-14.orr.
6 . jarduera: Bi pertsonaia, bi mundu	15-16.orr.
7 . jarduera: Radiobiografiak	17-20.orr.

D Sekuentzia

8 . jarduera: Biografia-lehiaketa	21-22.orr.

E Sekuentzia

9 . jarduera: Biografia-lehiaketa II	23-26.orr.

1

Sarrera

1

Lan-egitasmoa

Gure gizartean pertsonaia batek ospea lortzen duenean, haren bizitzari buruzko datuak, zertzeladak eta nondik norakoak ezagutzeko irrikitan egoten gara. Bizitzari buruzko datuok pertsonaiak berak eman ditzake (autobiografia), hurbiletik ezagutu edo ezagutzen duen norbaitek (laguna, senitartekoa, lankidea... [biografia]) edota pertsonaia ezagutu gabe hainbat datu jasota beronen bizitzaren berri duenak (biografia historikoa). Horrela, aipatu pertsonaiarekiko jakin-mina asetzeko aukera ematen digu narrazio-mota honek.

Unitate honen helburua fikziozko biografia idatzia egitea izango da. Honako hau da eginkizuna:

Zuen herriko aldizkariak, udalaren laguntzaz, herriko pertsonaia xeble/ospetsuen biografia-lehiaketa antolatu du. Biografiak fikzionatuak izan daitezke; hau da, pertsonaiak errealak baina pasadizoak asmatuak edota gertatuak.

Ekimen hori aprobetxatuz, zuen taldeak parte hartzea erabaki du. Hainbat ikaslek biografia idatzia aurkeztuko duzue lehiaketara.

2

Ikastunitatearen ibilbidea

entzumena

irakurmena

mintzamina

idazmena

HELMUGA

A Sekuentzia

1. LAN-BILA

- Girotu, beharrak sortu
- Egiturari erreparatu (6.or)

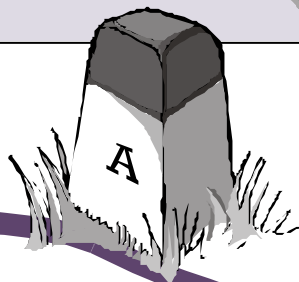

2. NOR DUGU?

- Informazioa jaso eta egiturari erreparatu (7.or)

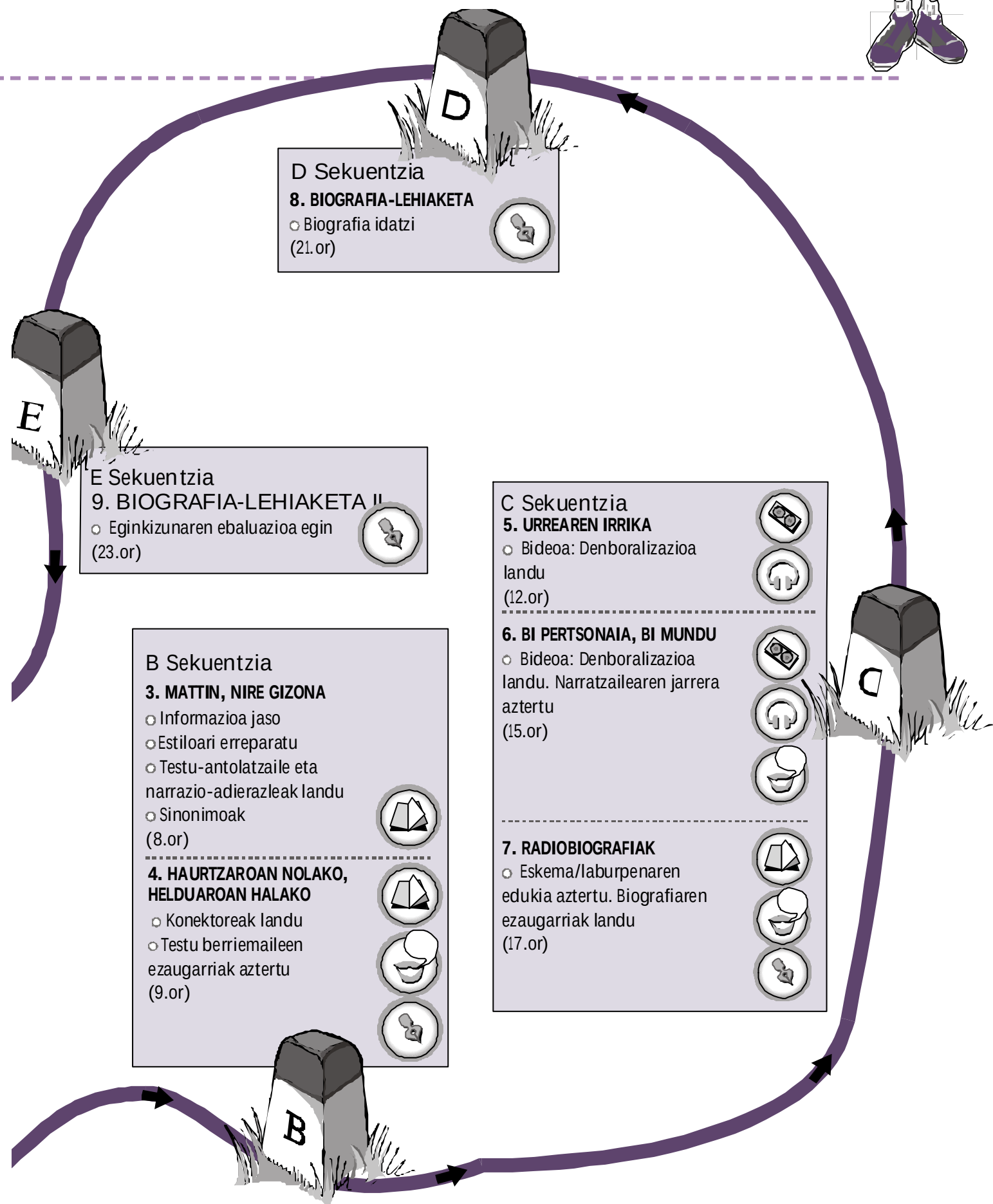

SARRERA

4

IKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

5

IKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

2

Sekuentziak

s e k u e **A** n t z i a

1 **jarduera** Lan-bila

Langabeziari aurre egiteko batera eta bestera, ate joka eta galdezka ibiltzea, ezinbesteko bihurtu zaigu. Horregatik da hain garrantzitsua *curriculum vitae* txukun bat prest izatea, geure eskarmentua garbi azaltzen lagunduko baitigu. Langile bila dabiltzanak, berriz, gero eta baldintza zehatzagoak eskatzen ari zaizkigu, lanpostua behar bezala beteko dela ziurtatzearen.

- Zuen arteko batzuk lan-bila jarriko zaituztegu, besteak, aldiz, langile-bila zabilzate. Ea ados jartzeko gai zareten!

6

IKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

2 **jarduera** Nor dugu?

Sabino Arana Goiri

Juan Crisostomo Arriaga

Cristobal Balenciaga

- Orain proposatzen zaizuen jardueran ez gara lan-bila arituko, pertsonaiaren izena eta izanaren bila baizik. Irakasleak banatuko dizkizuen fitxetan, hainbaten biografia irakurtzeko parada izango duzue. Bi taldetan, Euskal Herriko pertsonaia ezagunei buruzko ezagutzak azalerako ditugu.

Luziano Bonaparte

Gabriel Aresti

Resurreccion M. de Azkue

Santa Kruz apaiza

Andoni Egaña

7

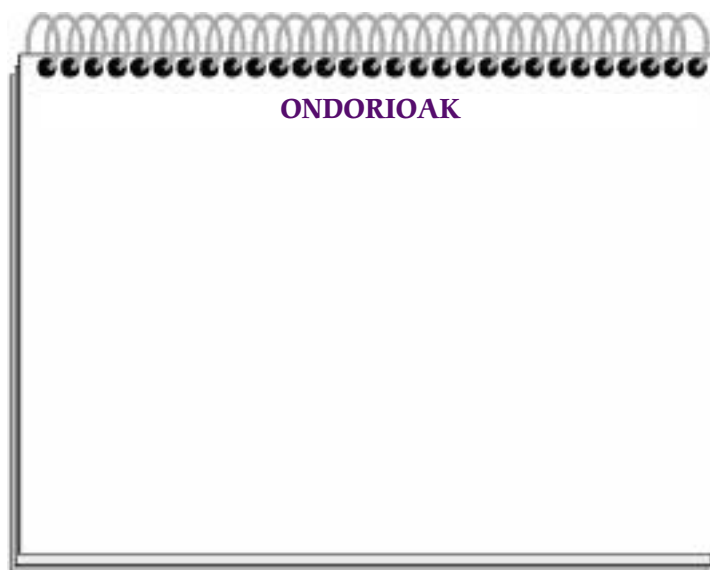

s e k u e B n t z i a

3 **jarduera** Mattin, nire gizona

- Oraingoan ere taldeka lan egin beharko duzue. Testu batzuk irakurri eta hiztegiarekin lan egitea izango duzue eginkizun. Kontuan hartu lapurteraz idatzita daudela eta, beraz, buruhauste bat baino gehiago sortuko dizkizuetela.
- Jaso ezazue, ondoren, taldean esandakoa, ikasitako hitzak... etab.

8

IKASLEAREN LIBURUA
• 3. MAILA

4 **jarduera**

Haurtzaroan nolako, helduaroan halako

- Irakasleak banatu dizuen irakurgaiaren eskema duzue hau:

-
- ✓ Nolakoa zen txikitan
 - ✓ Haurtzaroko pasarteak:
 - Etxeko giroa
 - Kaleko giroa. Lagunak, koadrila
 - Eskola-garaia. Nolako ikaslea
 - ✓ Haurtzaro ondorengoak:
 - Ikasketak
 - Lana
 - Zaletasunak
 - Neska-kontuak

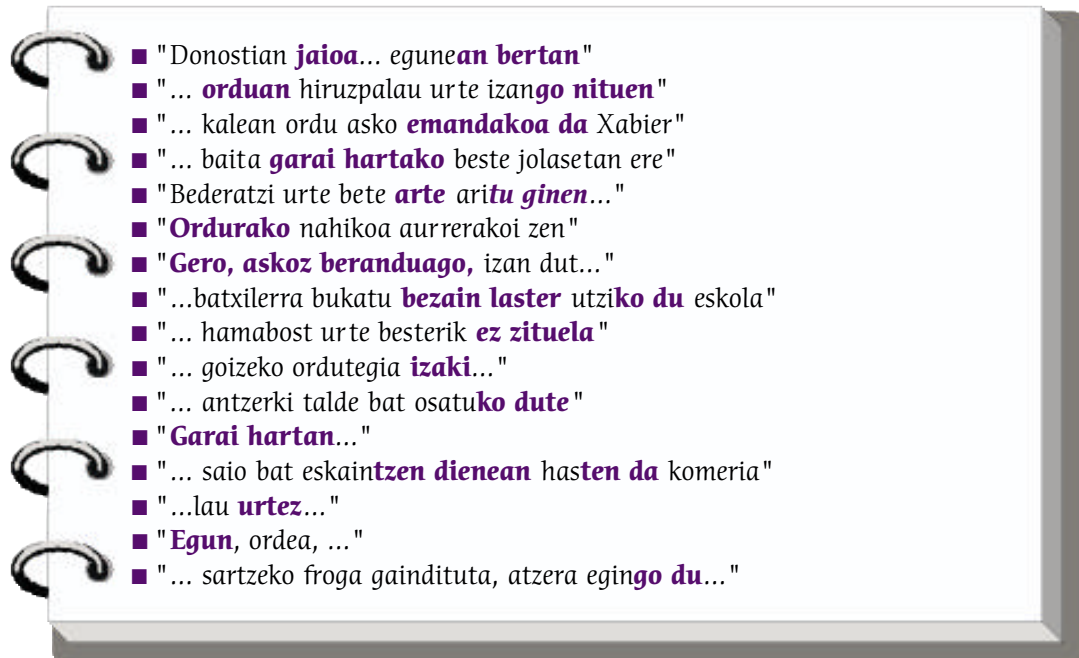
B Sekuentzia

● Irakurriko duzuen testua nolabaiteko biografia da, baina ez biografia formala. Honen ezau-
garriak honako hauek dituzue. Aztertu eta begiratu Xabier Otaegiri buruzko testuan betetzen
diren ala ez eta ondorioak jaso hurrengo orrian.

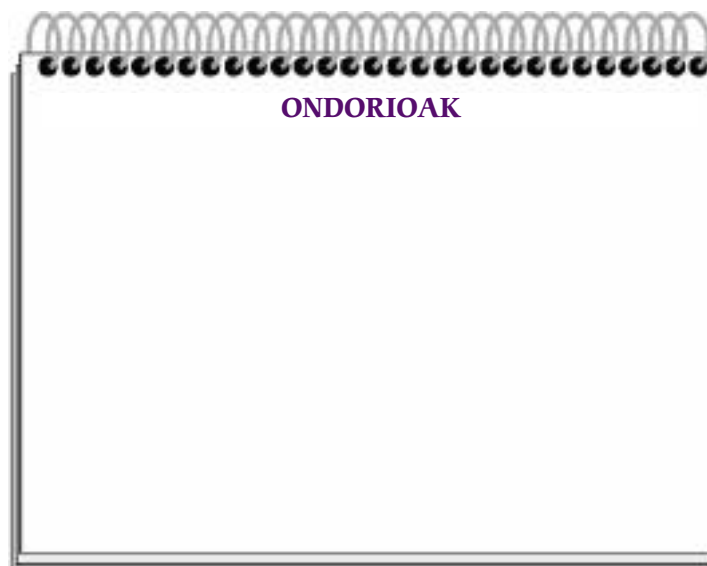
1. **Idazlearen (narratzailearen) jarrera:** gertaerak eta datuak zehaztasunez kontatzen ditu. Anbiguitaterik eza eta zorroztasuna ere oinarrizkoak izaten dira.
2. **Dokumentazioa:** jakinaraziko den informazioa kontrastatua izaten da, eta objektiboa.
3. **Adierazpide nagusiak:** nagusi izango diren adierazpideak narrazio objektiboak dira.
4. **Egitura:** gertaeren hurrenkera izango dugu egituraren ardatz.
5. **Ideen hierarkia:** baloraziorik erantsiz gero, argi bereiztu behar da informazio objektibotik.
6. **Datuen berri ematea:** informazioa zehaztasun eta zorroztasunez eman nahi da. Garrantzitsua izango da ideiak laburbildurik adieraztea, garrantzitsuena azpimarraturik.
7. **Azalpenak:** behar adinako azalpenak emango dira ideia nagusia aurkeztutakoan, esanda
koa zehazteko edo aurretik, aurkeztu nahi ditugun datu edo gertaerak kontestualizatzeko.
8. **Irakurlea (entzulea):** adierazgarritasunak ez du toki handirik honelako testuetan.
"Aspergarri" gerta ez daitezen, irakurlearen arreta pizteko bideak jarri behar dira.

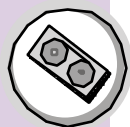
- Komentatu narrazioaren adierazle, konektore, erritmo-aldatzaile hauek. Erreparatu, halaber, aditzaren tratamenduari (aspektua, denbora, pertsona...):

- Jaso itzazue, idatziz, atera dituzuen ondorioak

5 **jarduera** Urrearen irrika

- Ikus-entzungo duzuen bideoan Pete Agirreberry urreketariaren bizitzaren berri izango duzue.
- Bideoa ikusi aurretik, eskemaren pauso guztiak ordenatu. Nolako ordenan jarriko zenituzke ekintzok? Gertaeren sekuentziazioa egin al zenezake?

✓ Pete-k euskaraz gain (euskalki bi), frantsesez, ingelesez eta espainieraz hitz egiten zuen.

✓ Bakardadeak min ematen zion.

✓ Lagunei dirua eskatuta, prospekzioak egiteko materiala erosi zuen.

✓ Etsairik handiena kaskabel sugea. Une zoragarrikerik ere izan zuen: mendia eta edertasuna.

✓ Lankidea mozkortu eta sekretua agerian utzi zuen.

✓ Zuberotarra. 16 urterekin Ameriketara.

✓ Ardiak kamioiez eramaten hasi ziren. Beraz, artzain-lana utzi zuen.

✓ Anaiaren etxera itzuli zen. Emakume bat ezagutu zuen. Lan askotan jardun zuen.

✓ Jean Pierre Agirreberry meatzari eta urreketaria zen.

✓ Kaliforniatik Nevadara diligentziagidari ibili zen, urre-sukarrak harraipatu zuen arte.

✓ 70 urtez hil zen bainuetxe batean, egoera misteriosuan.

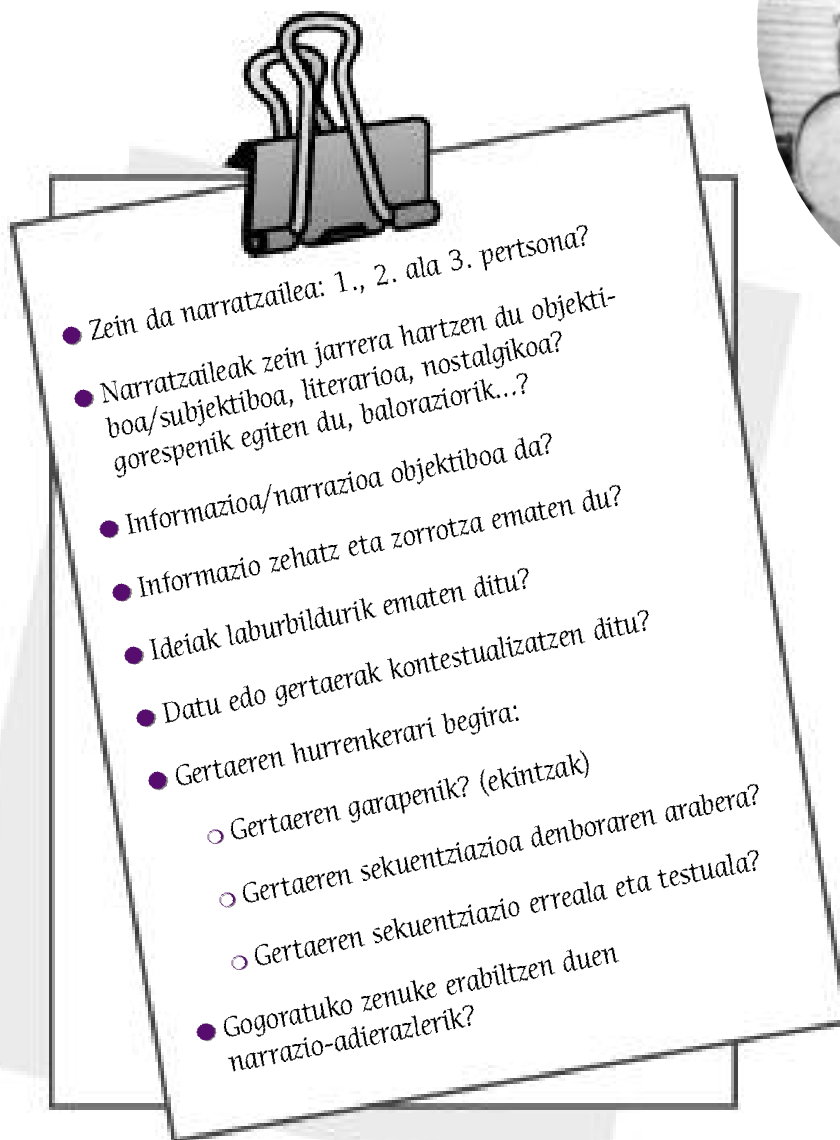
✓ San Francisco utzi eta Kaliforniara iritsi zen.

- ✓ Beste batzuek meategia kendu zieten.
- ✓ Lehen lana: pilotaria. Eskua apurtu zuen eta artzain-lana eskaini zioten.
- ✓ Urrea aurkitu zuen 1905ean, lankide edo sozio batekin.
- ✓ Artzainen bizimodua ezagutzeko aukera izan zuen: gizona, ardia eta astoa. Karpan bizi eta ingurugiroa: desertua.
- ✓ "Heriotzaren bailara" izeneko basamortura heldu zen urre-bila.

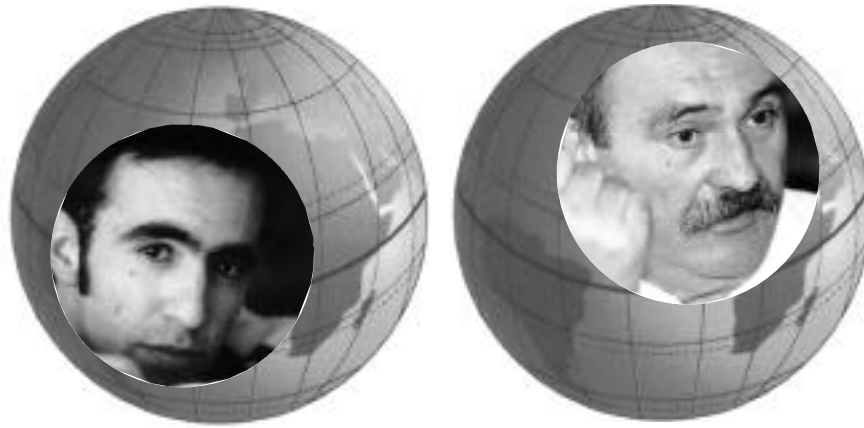
C Sekuentzia

- Orain bideoa ikusi (25') eta amaitzen denean alderatu zeure ordena bideoan adierazten denarekin.
- Amaitzeko, aztertu testuaren egitura, ondoko galderari erantzunez:

*Oharra: Pertsonaiaren biografia interesgarria iruditu bazaizu, Xipri Arbelbidek idatzitako Pete Aguerberry: Urrea Kalifornian liburua irakurtzea gomendatzen dizugu.

6 **jarduera** Bi pertsonaia, bi mundu

- Bi taldetan, bi pertsonaia famatu ezagutzeko aukera izango duzue: Luis Irizar sukaldaria eta Harkaitz Cano idazlea.
- Bi pertsonaia horien biografiak ikus-entzungo dituzue bideoan. Ondoren, laburpen idatzia jasoko duzue, baina zenbait oker daude bertan. Okerrok bilatu, zuzendu eta beste taldekideei kontatu.
- Taldekideek esango dizuete zuzen ala oker aritu zareten, beraiek izango baitute zuzenketa-orria.

C Sekuentzia

- Gogoratu biografiak lantzeko hainbat eredu landu ditugula orain arteko jardueretan: autobiografikoa, eskematikoa, testu jarraikakoa, datu-orrien bidezkoa...

Bideoeko informazioaren berri elkarri eman eta gero, komentatu:

Zein alde sumatu duzue bideo batetik bestera?

- ✓ Narratzailearen aldetik?
- ✓ Hizkuntzaren tratamenduaren aldetik: aditza, joskera...?
- ✓ Ekintzen sekuentziazioaren aldetik?
- ✓ Entzun duzun narrazio-adierazlerik gogoratuko zenuke?

7 **jarduera** Radiobiografiak

- Egokitu zaizuen testua irakurri eta gero, kontatzeko balioko dizuen biografiaren eskema idatzi:

Handwritten text area with horizontal dotted lines for writing. A paperclip is attached to the top left corner. A small illustration of a pen is at the bottom right corner.

- Idatzitakoaren gaineko azterketa egin ezazue orain, ondoko galderei erantzunez.

Eskema/laburpenaren helburua eta edukia aztertzen

1. Zenbateko galera du gure testuak jatorrizkoarekiko?

Eskema edo laburpena eginez gero, zenbait datu baztertu egiten dira. Baztertze hori ezin da nolanahi egin eta gure oroimenaren eskumenera utzi. Irakurtzean erabaki behar dugu zer bildu eta zer baztertu testuaren helburuari zintzo eusteko.

Irakurtzean, eskema laburra egin eta atal guztiak bildu testuaren egituraren berri izateko.

Eskematxo horretan adierazgarriak diren xehetasunak jaso. Denak biltzea ez da beharrezkoa, baina testuaren izatea adierazten dutenak ez ditugu galdu behar.

Hausnarketa egin: testuak diotenari zintzo lotu izan gatzaizkio? Testuaren helburuak betetzen ditu gure eskemak/laburpenak?

Idaztankera. Informazioa erraztearren, duen garrantzi erlatiboaren arabera, nagusia den ala besteri menderatua dagoen adieraztea, esaldiaren egitura zaintzea oso lineala ez izateko eta informazio-multzo zabalak eman ondoren, irakurle/entzulearen arreta pizteko bideak jartzea.

Biografiaren ezaugarriak lantzen

? Zein narratzaile-mota da?

? Zein pertsonatan dago kontatua?

? Zein tonu erabiltzen du? gorespenezkoa, tragikoa, komikoa, pasadizoz betea, datu ugarirekin, baloraziorik egiten du, informazio objektiboa, kontrastatua eskaintzen du...

? Nori zuzenduta dago, nor da hartzailea? Hartzailearen arreta pizten al du?

? Oso literarioa dela iruditzen al zaizu? Esaldi landuak erabiltzen ditu? Adjektibazioa ugaria al da?

C Sekuentzia

? Aditzaren tratamendua nolakoa da?

? Narrazio-adierazlerik / konektorerik erabiltzen du? Zein?

? Gertaeren hurrenkera/garapenik ba al da?

? Eta ekintzen sekuentziazioa nolakoa da?

? Pertsonaiak errealak dira, baina biografiak benetakoak iruditzen zaizkizu? Ala biak nahasten ditu: fikzioa eta errealitatea? Zertan oinarritzen zara baietz ala ezetz erantzuteko? Pertsonaiaren aurrezagutzarik baduzu?

s e k u e D n t z i a

8 **jarduera** Biografia-lehiaketa

Herriko aldizkariak, udalaren laguntzaz, herriko pertsonaia xelebre/ospetsuen biografia-lehiaketa antolatu du. Biografiak fikzionatuak izan daitezke; hau da, pertsonaiak errealak baina pasadizoak asmatuak edo gertatuak.

Ekimen hori aprobetxatuz, zuen taldeak parte hartzea erabaki du. Hainbat ikaslek biografia idatzia aurkeztuko duzue lehiaketara.

Gure lehiaketan parte hartzeko oinarriak:

- Pertsonaia ospetsu bati buruzko biografia idatzia da egin beharreko lana; aukeran ematen direnetako bat hartu eta dokumentazio-lana eta datu-biltzea egitea ezinbestekoa izango da.
- Lanak makinatuta aurkeztuko dira.
- Benetako datuetan oinarritutako biografia fikzionatuak ere onartuko dira.
- Gehienez ere 300 hitzekoa behar du.
- Epaimahia herriko aldizkariko irakasle eta ikasleek osatua izango da.

PERTSONAIAK

1. Baltasar **Hurtado de Amezaga**. Bizkaitar teniente nagusia.
2. Telesforo **Aranzadi**. Antropologoa.
3. Gabriel **Henao**. Historiagile eta filosofo jesuita.
4. Maria **Diaz de Haro**. Bizkaiko XI. andrea.
5. Jose **Gardoki**. Bizkaiko itsasgizona.
6. Fco. Antonio Javier **Gardoki**. Politikaria eta kardinala.
7. Lope **Garcia de Salazar**. Bizkaitar historiagilea.
8. **Juan de Garay**. Bizkaitar konkistatzailea.
9. Anton **Garay**. Bizkaiko itsaslapurra.
10. Jose Domingo de **Mazarredo**. Bizkaitar itsasgizona.

D Sekuentzia

[illegible]

s e k u e **E** n t z i a

9 **jarduera** Biografia-lehiaketa II

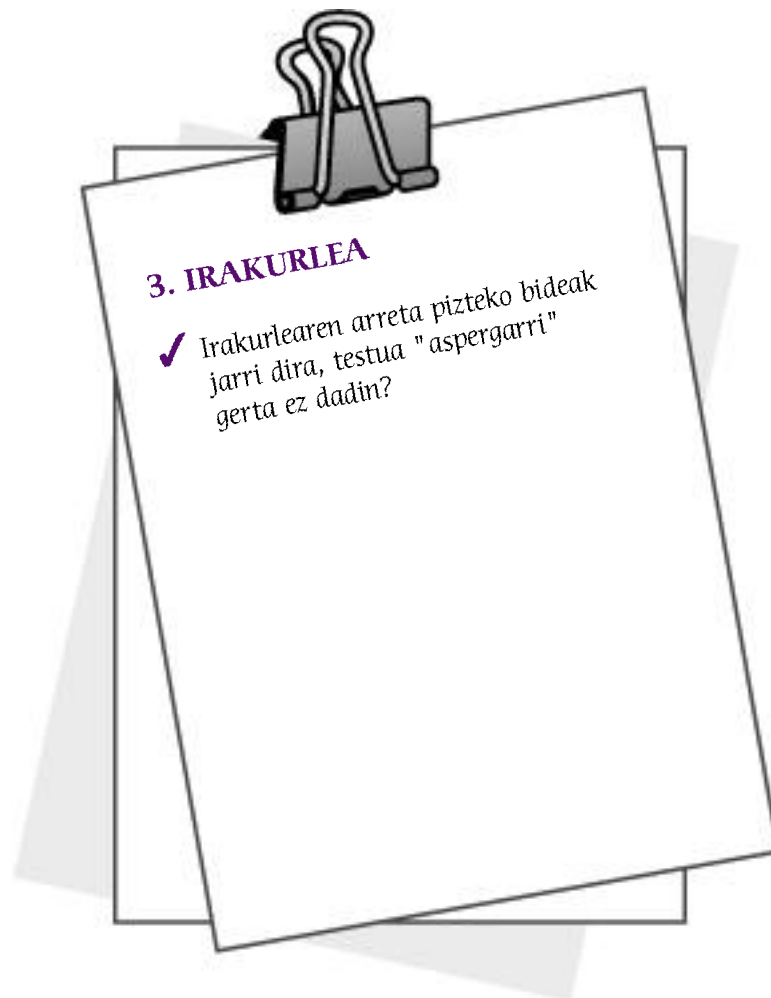
- Idatzitako biografiak aztertzeko garaia heldu zaigu. Biografiak irakurri eta erreparatu egiturari:

1. IDAZLEAREN JARRERA

- ✓ Gertaerak eta datuak zehaztasunez jakinarazi al dira?
- ✓ Anbiguitatez jokatu al da?
- ✓ Narrazio objektiboa izan al da? Baloraziorik egiten da? Eta gorespenik?
- ✓ Informazio kontrastatua erabili da?
- ✓ Zein pertsonatan dago narratua?

2. EGITURA

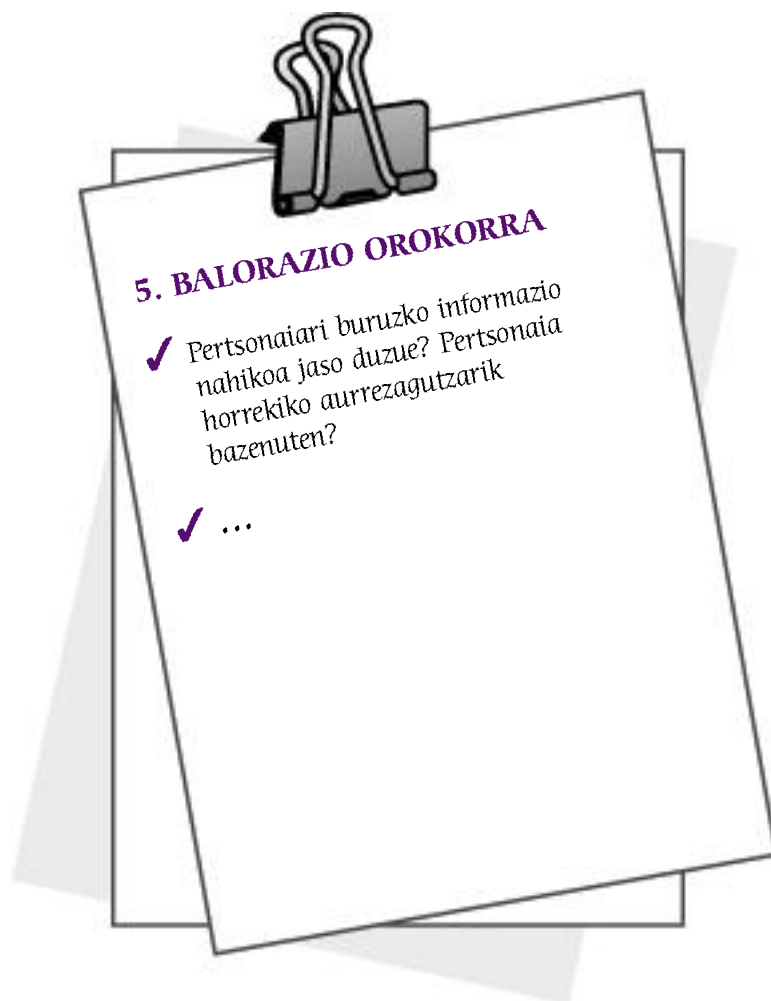
- ✓ Gertaeren hurrenkerarik ba al da?
- ✓ Pertsonaiaren aurkezpenik?
- ✓ Sekuentziazioa kontuan hartu da?
- ✓ Eta denboralizazioa?
- ✓ Datu eta gertaerak kontestualizatu dira?

4. HIZKUNTZAREN TRATAMENDUA

- ✓ Aditza nola erabili du? (denbora, aspektua, pertsona...)
- ✓ Adjektibazioa ugaria izan al da?
- ✓ Joskera aldetik? (Esaldi luzeak, korapilatsuak...)
- ✓ Hizkuntz konektore ugari erabili du? Eta narrazio-adierazlerik?
- ✓ Hizkuntza zuzen erabili da? Nolako akatsak egin dira?

Ikastunitate honetan narrazioaren
ezaugarriak gogora ekarri eta pertsonaia batzuen bizitzaren
berri era txukun, egituratu eta koherente batez ematen ikasiko duzu, testu-era
honen ezaugarriak errespetatuz.

HABE